

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה

יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) שימו לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שתיים מן השאלות 1–4 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

שימו לב: על שאלות 1–2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "חג מולד אחד" מאת טרומן קפוטה.

אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

1. בסיפורים קצרים רבים יש פרטים סמויים מן העין (שהדמויות בסיפור או הקוראים אינם יודעים). פרטים אלה מתגלים רק במהלך הסיפורים או בסיומם.

תארו פרט כזה בסיפור קצר שלמדתם, הסבירו כיצד הוא מתגלה בסיפור, ומהי תרומתו לבניית המשמעות של הסיפור.

2. עיצוב סביבה, ניגודים, אנלוגיות, מוטיבים, ארמזים, חלומות ומונולוגים פנימיים הם אמצעים התורמים להבנת המציאות המתוארת בסיפורים רבים.

בחרו בשניים מאמצעים אלה, תארו את הופעותיהם בסיפור קצר שלמדתם, והסבירו את תרומתם להבנת המציאות המתוארת בו.

3. חג מולד אחד / טרומן קפוטה

תארו את דמותה של סוק, והסבירו את תרומתה לעיצוב העולם הרגשי והערכי של באדי.

4. סיפור שלא נלמד

לפניכם קטע מן הסיפור "כשניגשתי לאסוף את כל סיפורי..." מאת חוליו קורטאסר*. קראו את הקטע, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אני רואה כיצד אשתי ואני עולים לרכבת כמעט ללא מטען וכסף, אחרי שגילינו שנגמרו לנו הספרים במלון ורצנו בתחנה לקיוסק, שבו בקושי הצלחנו להשיג ספר מתח בעל כריכה צעקנית של סופר שִׁכּוּחַ בצדק. הקרון היה מלא, אבל לנו היו מקומות ליד החלון, ובמשך שעה צפינו בנוף האנדלוסי, עד שהשיממון האקולוגי הניע אותנו לקרוא. אני התחלתי, וברגע שסיימתי את הדף הראשון תלשתי אותו והעברתי אותו לַאֲוִירוֹרְהָ, שקראה אותו גם היא ואחר כך הניחה לו לעוף מן החלון בזמן שאני העברתי לה את הדף השני, וכך הלאה.

שאר הנוסעים, שעד לרגע ההוא עסקו באכילת נקניקים וחביתות ובשיחות ערות, החלו לנעוץ בנו מבטים בלי ספק מזועזעים, ואף שאיש לא העז לומר מה הוא חושב, ריחף הגינוי באוויר, והקריאה שלנו הפכה כמעט לחטא. אנשים, שכשלעצמם לא היו נוגעים בספר גם בנסיעה של שעות על גבי שעות, סברו אף על פי כן שתלישת דפים מספר והענקתם לשדות ספרד היא מן פשע תרבותי בלתי נסלח. כשהתעופף הדף האחרון מן החלון, ולקח איתו אגב כך את גילוי שמו של הרוצח, הרגשנו שהפושעים האמיתיים בשביל שאר הנוסעים הם אנחנו, וכל שאר הנסיעה הרגשנו כמו נידונים למוות והתאפקנו בכל כוחנו לא לפרוץ בצחוק, דבר שלא היה הולם נסיבות כה מאיימות. בבת אחת גילינו את כוחו של טאבו [איסור חברתי] אחד מני רבים המושלים בהתנהגות המקובלת (כעבור שנים תקים גברת אחת מהומה במסעדה בפרז' כי תחבתי חתיכת לחם מתחת לרגל של שולחן מתנדנד, דבר שאסור לעשות בשום אופן, כפי שהסבירה לי, מאחר שהלחם וכו' וכו').

א. הסבירו והדגימו כיצד באה לידי ביטוי בסיפור ביקורת על מוסכמות חברתיות בנוגע למה שנחשב להתנהגות נאותה ולטאבו.

בתשובתכם כתבו גם על סיום הסיפור. ($10\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. האם אתם מסכימים עם הביקורת שכתבתם עליה בסעיף א, או שאינכם מסכימים איתה? נמקו את דבריכם, ובססו אותם על הקטע. (6 נקודות)

* חוליו קורטאסר – סופר ארגנטינאי (1914–1984). בעברית יצאו לאור תרגומים לספרים פרי עטו, למשל, מתומן (1995); סוף המשחק (2005). הסיפור לקוח מן הספר ניירות פתאום, תרגום מספרדית: טל ניצן, הוצאת הקיבוץ המאוחד וספרי סימן קריאה, 2013, עמ' 45–46.

פרק שני – דרמה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 5–8 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

וטרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

5. יצירות ספרות שואפות לעיתים לא רק לספר סיפור אלא גם לטלטל את עולמם של הצופים או הקוראים ולגרום להם לבחון את עולמם מחדש.

הסבירו מה בעלילת הטרגדיה שלמדתם ובדמויות שבה מטלטל את עולמם של הצופים או הקוראים וגורם להם לבחון את עולמם מחדש. בססו את דבריכם על דוגמאות מן הטרגדיה.

6. תארו את הסבל שאיתו מתמודד הגיבור (או הגיבורה) בטרגדיה שלמדתם, והסבירו מה גרם לסבל זה. מהי התובנה (או התובנות) העולה בסיום המחזה בעקבות הסבל? הסבירו והדגימו את דבריכם.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

7. תארו מערכת יחסים בין דמויות במחזה שלמדתם.

האם לדעתכם היחסים בין הדמויות מייצגים תופעה רחבה יותר בחברה האנושית? הסבירו את דבריכם.

8. יצירות ספרות שואפות לעיתים לא רק לספר סיפור אלא גם לטלטל את עולמם של הצופים או הקוראים ולגרום להם לבחון את עולמם מחדש.

הסבירו מה בעלילת המחזה שלמדתם ובדמויות שבו מטלטל את עולמם של הצופים או הקוראים וגורם להם לבחון את עולמם מחדש. בססו את דבריכם על דוגמאות מן המחזה.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 9–11 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שימו לב: בשאלות 9–10 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

9. ביצירות רבות מובעת ביקורת ישירה או עקיפה על הפרט או על החברה. מהי הביקורת ברומאן או בנובלה שלמדתם, ובאילו דרכים היא מובעת? הסבירו והדגימו את דבריכם.
10. הסבירו את הגורמים למתחים או למחלוקות בין דמויות ברומאן או בנובלה שלמדתם. כיצד מתחים או מחלוקות אלה מניעים את העלילה ביצירה? האם המתחים או המחלוקות נפתרים? הסבירו והדגימו את דבריכם.
11. 1984 / ג'ורג' אורוול
ענו על שני הסעיפים א–ב.
א. אפשר לראות ברומאן "1984" כתב אשמה פסימי כנגד העוול שהמשטר עלול לגרום לאזרחיו. הסבירו והדגימו קביעה זו. (20 נקודות)
ב. האם לדעתכם יש ברומאן גם נחמה? הסבירו והדגימו את דבריכם. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק רביעי – שירה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שתיים מן השאלות 12–28 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

קובץ ב

12. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים כנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, בצפרי / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור מפעלך / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

כיצד באה לידי ביטוי בשיר זה הקריאה של המשורר להתעוררות רוחנית?
בתשובתכם הסבירו גם שני אמצעים אומנותיים התורמים לעיצוב הקריאה של המשורר להתעוררות רוחנית.

13. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

זמן הנערות חלף / טדרוס אבולעאפיה

זמן הנערות חלף והלך - / ולעבד אל אני צועק ונמלך
ושב כל בטחוני על אדני / והוטל כל יהבי בו והשלך.
ובמה, בן אנוש, יגאה לבבך / בממלכה שפלה שבחדלך?
הלא כל היצור עפר ואפר - / ואיך תגאה עלי עפר במשלך?
וממשלת זמן אמצא, ואתאב / מצא מסלול לעולם בא ומהלך.
ואמרתי ללץ, כי רם לבבו / למען בזמן משל ומלך:
"אני אמלך בעולם הנפשות - / ועל עולם מלכלך לך מלך-לך!"

פרשו את ההכרזה של המשורר בשני הבתים הפותחים את השיר, והסבירו את הקשר בין הכרזה זו ובין השיר כולו.

14. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן־תפלותי הנדחות.

ובעת רחמים, בין־השמשות,
שחי ואגל לך סוד יסורי:
אומרים, יש בעולם נעורים –
היכן נעורי?

ועוד רז אחד לך אתנדה:
נפשי נשרפה בלהבה;
אומרים, אהבה יש בעולם –
מה־זאת אהבה?

הכוכבים רמו אותי,
היה חלום – אך גם הוא עבר;
עתה אין לי כלום בעולם –
אין לי דבר.

הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קן־תפלותי הנדחות.

סודות עשויים להכביד על מי שנושא אותם, ואילו חשיפה שלהם יכולה להביא להקלה.
הסבירו מה הם הסודות של הדובר בשיר, וכיצד הם משפיעים עליו.
על פי השיר, האם לדעתכם חשיפת הסודות לאורך השיר גורמת לדובר הקלה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

15. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

היא יושבה לחלון / חיים נחמן ביאליק

היא יושבה לחלון	בערב כִּי־אֶצֶא
ושורקה שְׁעָרָה,	אֶל מְשֻׁעוֹל הַקָּמָה -
בְּעֵינֵיכֶם היא פְּרוֹצָה	וְרַחֲלָה אֵין עָמִי -
ובְּעֵינֵי היא בָּרָה.	אֵין עָמִי הַנִּשְׁמָה.

מִר לִי מִר, לְבִי	מִר לִי מִר, לְבִי
הַיּוֹם עָלֵי רָע,	הַיּוֹם עָלֵי רָע,
אִם רַחֲלָה אֵינָנָה -	אִם רַחֲלָה אֵינָנָה -
אֲנִי אָנָּה בָּא?	אֲנִי אָנָּה בָּא?

פֶּה יֵשׁ לְבָרִיּוֹת	שְׂבָלִים, גְּבֻעוֹלִים,
וְהוֹלְכוֹת הֵן רְכִיל,	לְרַחֲלָה שָׂאוּ שְׁלוֹמִי
אֶךְ רַחֲלָה לִי היא	וְעָנּוּ בִּי: אִם תֵּאָחֵר -
וְאֲנִכִּי לְרַחֵל.	וּמִתִּי בְּמִקְוָמִי.

מִר לִי מִר, לְבִי	מִר לִי מִר, לְבִי
הַיּוֹם עָלֵי רָע,	הַיּוֹם עָלֵי רָע,
אִם רַחֲלָה אֵינָנָה -	אִם רַחֲלָה אֵינָנָה -
אֲנִי אָנָּה בָּא?	אֲנִי אָנָּה בָּא?

כיצד מצטיירת דמותו של האוהב בשיר, ומהו התפקיד של החברה בהארת דמותו? הסבירו והדגימו את דבריכם.

16. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

זמר נוגה / רחל

בית 1
הַתְּשִׁמֶע קוֹלִי, רְחוּקִי שְׁלִי,
הַתְּשִׁמֶע קוֹלִי, בְּאֶשֶׁר הִנָּךְ -
קוֹל קוֹרָא בְּעוֹז, קוֹל בּוֹכָה בְּדָמִי
וּמַעַל לְזֶמֶן מְצוּה בִּרְכָה?

בית 2
תִּבֵּל זוֹ רַבָּה וּדְרָכִים בָּהּ רַב.
נִפְגָּשׁוֹת לְדָק, נִפְרָדוֹת לְעַד.
מִבְקָשׁ אָדָם, אֶךְ כּוֹשְׁלוֹת רִגְלָיו,
לֹא יוֹכֵל לְמַצֵּא אֶת אֲשֶׁר אֲבַד.

בית 3
אַחֲרוֹן יָמֵי כְּבֹר קְרוֹב אוֹלִי,
כְּבֹר קְרוֹב הַיּוֹם שֶׁל דְּמָעוֹת פְּרִידָה,
אַחֲכָה לָךְ עַד יִכְבּוּ חַיִּי,
כְּחֻכּוֹת רַחֵל לְדוֹדָהּ.

על פי הבית השני, הסבירו והדגימו מהי תפיסת העולם של הדוברת בשיר.
האם תפיסה זו באה לידי ביטוי גם בבית הראשון ובבית השלישי בשיר? הסבירו והדגימו את דבריכם.

17. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ימים לבנים / לאה גולדברג

- בית 1 ימים לבנים, ארבים כמו בקיץ קרני החמה.
שלות בדידות גדולה על מרחב הנחר.
חלונות פתוחים לרוחה אל תכלת דממה.
גשרים ישרים וגבוהים בין אתמול ומחר.
- בית 2 לבכי התרגל אל עצמו ומונה במתינות דפיקותיו.
ולמתק הקצב הרך נרגע, מתפייס, מותר,
פתינוק מזמר שיר ערש טרם סגור את עיניו,
עת האם הלאה נרדמה ופסקה מזמר.
- בית 3 כל כך קל לשאת שתיקתכם, ימים לבנים וריקים!
הן עיני למדו לחיך וחדלו משכב
לזרז על לוח שעות את מרוץ הדקים.
ישרים וגבוהים הגשרים בין אתמול ומחר.

לפניכם קטע מיומן שכתבה לאה גולדברג. קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחריו.

מתוך בדידות ושעמום ניגשת אני הפעם לכתיבת יומן. הבדידות, השעמום, אינם מדכאים [...] הבדידות אומנם מוחלטת. [...] ואני מתפלאת בעצמי עד כמה זה אינו נוגע בי. אני אפילו לא נוגה [עצובה]. מובן, יש רגעים... אבל רוב היום מצב רוחי מצוין [...] ואני שבעת רצון.

(יומני לאה גולדברג, עריכה: רחל ואריה אהרוני, 2005, עמ' 216)

האם לדעתכם השיר מבטא חוויה דומה לחוויה המתוארת ביומן? הסבירו והדגימו את דבריכם.

18. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

הילדים / יהודה עמיחי

בית 1 הילדים רצים יום ביום במגרש המשחקים.
בתנועות רגליהם הקטנות הם מסובבים
את כדור האדמה כמו בקרקס,
הם רוצים להיות לולינים וקוסמים.

בית 2 הילדים מודים לנו ערב ערב שהבאנו אותם
לעולם. בנמוס יפה הם זוקפים את עצמם
במטותיהם ובזרועות עתיד קטנות
הם נחלים על ערף קשה, געגועי
הוריהם הם צעצועיהם.
אחר כך הם שוכבים על הגב
כצירי תקרות בבת־תפלה
ומצירים להם שמים יפים.

בית 3 אני פותח את החלון:
כל החלל החיצון עובר דרך החדר
ואני סולח אז להורי שעשו אותי.
אני יושב ליד הילדים עד שהם נרדמים
ואני אומר שבע פעמים
כמו בתפלת הנעילה ביום כפור:
"אני לא אלהים",
שבע פעמים,
אני לא אלהים.

א. מהי תפיסת ההורות העולה משש השורות המסיימות את השיר? הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 נקודות)

ב. בחרו מן השיר בתמונה נוספת המבטאת את תפיסת ההורות של המשורר, והסבירו אותה. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

19. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

השחינים / אגני משעול

בית 1 זמנות מן הדיור המוגן
באות בדיוק בעשור לשחות.
לאט הן משקיעות את גופן בתוך המים
ואז הן צפות שם על פני מסלולי השחיה
ורק עיניהן נוצצות מתחת לכובעי הגומי הורדים.

בית 2 מפעם לפעם הן מתהפכות על גבן
ומפרפרות כטובעות במוכן הרחב יותר
ואבריהן שהתמזגו כבר זה בזה
עד שאין הם ראויים עוד לשמם
מבצבצים פה ושם מן האדוות
כאלו ותר שם מישהו על זוטות כגון אלו.

בית 3 אך אנו השחינים האמתיים הקורעים את המים,
שגופינו השחמים מבריקים בשמש
ושרירינו חוגגים את התנועה,
אנו המגיחים מפעמקים
ובראות מלאות צוללים שוב לתוכם,
מתקשים להתגבר על הנאתנו הכמוסה
לחלף כחץ על פניהן
וכלאחר יד של חן להתיז עליהן
את משובת נעורינו.

בית 4 ואין בנו חמלה למתחזים.
להפך:
ברמזים גסים אנו מסלקים אותן למקומן הראוי
שהוא בשום אופן לא כאן בינינו
השוחים
בלי כל ענין לחזות דוקא עכשו
בתכלית אליה אנו חותרים.

כיצד באים לידי ביטוי בשיר זה רעיונות הנוגעים לזמן ולתכלית הקיום האנושי?
בתשובתכם ציינו גם שני אמצעים אומנותיים מן השיר, והסבירו את תרומתם לעיצוב רעיונות אלה.

קובץ ז

20. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בְּכָל לִבִּי אֶמֶת / יהודה הלוי

בְּכָל לִבִּי, אֶמֶת, וּבְכָל מֵאֲדִי / אֶהְבֵּתִיָּהּ, וּבְגִלּוּיִי וְסוּדִי.
שְׁמֶךָ נִגְדִי – וְאֵיךְ אֵלֶיךָ לְבַדִּי? / וְהוּא דוּדִי – וְאֵיךְ אֲשִׁב יְחִידִי?
וְהוּא גִרִי – וְאֵיךְ יִדְעֶךָ מְאוּרִי? / וְאֵיךְ אֶצְעֵן? – וְהוּא מְשַׁעֵן בְּיָדִי!
הַקְלוּנִי מִתִּים, לֹא יָדְעוּ כִּי / קְלוּנִי עַל כְּבוֹד שְׁמֶךָ כְּבוֹדִי.
מְקוֹר חַי – אֶבְרַכְךָ בְּחַיִּי, / וְזִמְרָתִי – אֲזַמְרֶךָ בְּעוֹדִי!

פרשו את ההצהרה בבית האחרון בשיר, והסבירו כיצד התיאורים בבתים שלפניו מובילים להצהרה זו.

21. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שְׁחִי לֹאֵל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לֹאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוּצִי לַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאֵימָה.
לְעוֹלָמָךְ פָּנִי לִילֶיךָ וַיּוֹמַר, / וְלָמָּה תִרְדְּפִי הֶבֶל וְלָמָּה?
מְשׁוּלָה אֶת בְּחִיּוֹתֶיךָ לֹאֵל חִי, / אֲשֶׁר נִעְלַם כְּמוֹ אֶת נִעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טְהוֹר וְנָקִי – / דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אֶת וְתָמָה.
חֲסִין יֵשׁא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ – / כְּמוֹ תִשְׁאִי גּוֹיָה נֶאֱלָמָה.
זְמִירוֹת קִדְמִי, נִפְשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שֵׁם דְּמוּתְךָ בְּאֲדָמָה.
קִרְבִּי, בְּרָכּוֹ תְּמִיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלַל כָּל נִשְׁמָה!

מה הם דברי התוכחה והעידוד של המשורר לנשמתו?

הסבירו והדגימו מן השיר שני אמצעים אומנותיים התורמים לעיצוב דבריו.

22. לפניכם שיר מאת אברהם חלפי (המתחיל במילים: "עטור מצחך זהב שחור"). קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

- בית 1 עטור מצחך זהב שחור.
(אינני זוכר אם כתבו כך בשיר).
מצחך מתחרז עם עינים ואור.
(אינני זוכר אם חרזו כך בשיר).
אף למי שתהיי –
חזיו מלאי שיר.
- בית 2 חלוקה הנוד צמרירי נר.
את בו מתעטפת תמיד לעת ליל.
לא הייתי רוצה להיות לך אח,
לא נזיר מתפלל לדמותו של מלאך
ורוצה חלומות עגומים של קדשה –
ולמולו את, אשה.
- בית 3 את אוהבת להיות עצובה ושוקת,
להקשיב לספור על קרוב, על רחוק.
ואני שלא פעם אביט בך בשקט,
אין קול ודברים,
שוכח הכל על אודות אחרים.
- בית 4 שוכנת נפשי בין כתלי ביתך.
ושבויה בין כתליך ממני נפרדת
עת אני בגופי נפרד ממך.
- בית 5 פרוש חלומי כמרבד לרגליך.
צעדי, אהובה, על פרחיו פסיעותיך.
לבשי חלוקה הנוד לעת ליל.
עוד מעט ואבא אליך.
- בית 6 ומצחך
העטור זהב שחור
יקרב אל שפתי כחרוז אל שיר.
אז אלחש באזניך עד בקר,
עד אור,
כשכור:
עטור מצחך זהב שחור.

שיר זה הוא שיר אהבה עדין ומלא כמיהה.

הסבירו והדגו קביעה זו.

23. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

מאהב חדש / דן פגיס

בית 1
את אוספת אותי, זהוב כמעט עזוב,
ומשפשפת אותי בין אגודל ואצבע:
אני משתדל להיות חדש, אפילו קצת להבריק.

בית 2
את בוחנת את ערכי הנקוב,
מתבוננת בפרצוף שגטבע בי:
אני מתגדל, כמעט קיסר של ממש.

בית 3
לא די. את מרכינה אלי און דואגת,
מקישה, מקשיבה לי: אני משמיע לך
את צלצולי החד ביותר, כמעט ללא סיג.

בית 4
לבסוף, כחלפנית למודת נסיון,
את נושכת אותי: אולי יתעקם
הזהוב המזויף הזה.

בית 5
אני קשה, עומד בנסיון: אמנם לא זהב,
אבל נחך הגון. עכשו תוכלי
בלב בוטח לבזבז אותי.

הסבירו את המשמעות של הנאמר בסיום השיר:

"[...] עכשו תוכלי

בלב בוטח לבזבז אותי".

כיצד סיום זה מאיר את מערכת היחסים המתוארת בשיר? הסבירו והדגימו את דבריכם.

24. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

תקון הריחות / ארז ביטון

מה אתם רוצים ממני,
טעם ערק וריח זעפרן צורב,
אני כבר לא אותו הילד
אבוד בין רגלים שמשחק סנוקר
בקפה מרקו
בלד.
עכשו חברים
אני לומד לאכל גלידה מבדלח
מאוטו שמשמיע קולות של צפרים
בערב,
אני לומד לפתח דלתות
בתבות נגינה עתיקות.

עכשו
נשים בטעם תות־שדה
מלמדות אותי להריח פריכות של שקספיר
מן המאה השבע עשרה
מלמדות אותי לשחק בחתול סימי
בתוף סלון ירק

חברים.

מה הם שני העולמות התרבותיים המתוארים בשיר? הציגו את מאפייניהם, והסבירו אם על פי השיר אכן אפשר לעבור בין עולמות אלה.

25. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

מזרח / רוני סומק

מזרח הוא הפתח שהניח
מחמד עבד אל-והאב על ראשה
של קלאופטרה,
הוא מטפחת הקוקאין שרציתי לגנוב
מאום כולת'ום יחד עם ארבעים השודדים
של עלי בבא,
הוא חלקיק גרגיר חומס
בבור פוטנציאל אין-סופי של צלחת טחינה,
הוא הארכיטקטורה של עבי השפם מעל שפתי
של סבא, שהסתיר בשובך יונים את בקבוק הערק
מענייה המעופפות של סבתא.

מזרח הוא הדם המבעיר בטון של רקדנית,
הוא העורקים בעלה לא נראה שצמח
על הדקל ששתלו הורי
על שפת החדקל,
הוא הרוח שבין 'תפדל'
ל'סחתין'.

מזרח הוא הרגע בו אפשר להגיד למישהי:
"אני רוצה להתחבא בתוך שירי,
וכשתשירי אותו אוכל לנשק את פיך",
ולדעת שאלו שורות של המשורר הפרסי אומארה.

מזרח הוא המזודה של מחמוד דרויש,
הוא לטוף השוט של בדואי על גב סוסתו
בדהרה מסיני לסהרה.

מזרח הוא המקום ממנו זורחת בכל בקר
השמש.

בחרו מן השיר בשלוש תמונות, והסבירו את תרומתן לעיצוב הזהות המזרחית כפי שהיא באה לידי ביטוי בשיר.

26. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בכל זאת אני עולה / מאיה אנג'לו

תרגמו מאנגלית: מכבית מלכין ויואב ורדי

1	אתם יכולים לשכתב את ההיסטוריה שלי עם השקרים המעוותים האלה, אתם יכולים לרמס אותי בלכלוך הזה אך אני כאבק, בכל זאת אעלה.	בית 1
2	האם החצפה שלי מרגיזה אתכם? למה אתם נתקפים דכאון? שאני מתהלכת כאלו בארות נפט נשאבים אצלי בסלון.	בית 2
3	בדיוק כירחים וכשמשות, וכמו הודאות של גאות ושפל, בדיוק כמו תקוות לגבה נשאות, אני בכל זאת אעלה.	בית 3
4	האם רציתם לראות אותי נשברת? בראש מרכון ועינים משפלות כתפים נופלות מטה כמו דמעות, חלושה מבכיותי האמללות?	בית 4
5	האם הירירות שלי מעליבה אתכם? אל תקחו את זה כל כך רציני שאני צוחקת כאלו כורים זהב בחצר שלי.	בית 5
6	אתם יכולים לירות בי במלים שלכם, אתם יכולים לחסל אותי בעינים שלכם, אתם יכולים להרג אותי בשנאה שלכם, אך אני כאויר, בכל זאת אעלה.	בית 6
7	האם החושניות שלי אתכם מעצבנת? האם זה גורם להתרגשות שאני רוקדת כאלו יהלומים יש לי במקום בו הירכים נפגשות?	בית 7
8	מתוך הבקתות של ההיסטוריה העלובה אני עולה מתוך עבר המשרש בדאבה אני עולה אני אוקיגוס שחר, שוצף ורחב, נובעת ומתגבעת אני מפליגה בגליו.	בית 8
9	אני משאירה מאחור לילות של פחד וטרור אני עולה אל שחר שהוא נפלא ורב אור אני עולה נושאת מתנות שנתנו לי האבות, אני החלום של העבד והתקוות. אני עולה אני עולה אני עולה.	בית 9

כיצד מתואר המאבק של הדוברת בשיר, במי היא נאבקת ולמען מה?

בתשובתכם הסבירו והדגימו גם אמצעי אומנותי אחד המסייע לתיאור המאבק.

27. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שוב אברך את השמש לשלום / פרוע' פרוחזאד

תרגמה מפרסית: סיון בלסלב

שוב אברך את השמש לשלום
את הפלג שזרם בי
את העננים שהיו מחשבותי הארכות
את צמיחתן המכאיבה של צפצפות הגן שיחד עמי
עברו את העונות היבשות
את להקות העורבים
שהביאו לי במתנה
ניחוח שדות ליליים
את אמי שחיתה במראה
והיתה דמות זקנת
ואת האדמה שתאזנה החזרה שלי טמנה בבטנה הבוערת
זרעים ירקים – שוב אברך לשלום

אני באה, אני באה, אני באה
עם שער: המשך הריחות התת־קרקעיים
עם עיני: חיות עלטה דחוסות
עם השיחים שקטפתי מהחרש שמעבר לקיר
אני באה, אני באה, אני באה
והספ מתמלא אהבה
ואני על הסף, את האוהבים
וילדה שעודנה שם,
נצבת על הסף המלא אהבה, אברך לשלום

הסבירו את התרומה של החושים לתיאור החוויות של המשוררת.

הדגימו את דבריכם.

שיר שלא נלמד

28. לפניכם השיר "התלמיד הגרוע" מאת ז'אק פרוור. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

התלמיד הגרוע / ז'אק פרוור*

תרגם מצרפתית: צביקה שטרנפלד

הוא אומר לא עם הראש
הוא אומר כן עם הלב
הוא אומר כן למה שאוהב
הוא אומר לא למונה
5 הוא עומד
נשאל
וכל הבעיות מצגות
לפתע הוא פורץ בצחוק
ומוחק הכל
10 את הספרות והמלים
התאריכים והשמות
משפטים ומלכודות
ולמרות איומי המונה
תחת קריאות הלגלוג של הילדים המצלחים
15 בגירים מקל הצבעים
על לוח האמללות השחר
הוא מצייר את פני האש.

מהי הביקורת בשיר, וכלפי מי היא מופנית? הסבירו והדגמו שתיים מדרכי העיצוב שבאמצעותן הביקורת מובעת בשיר.

* ז'אק פרוור – משורר, תסריטאי ומחזאי צרפתי (1900–1977). כמה מספרי השירה שלו תורגמו לעברית ובהם הספרים "שירים אחרים" (1969) ו"מילים" (1984). השיר "התלמיד הגרוע" פורסם ב"עיתון 77", גיליון 440, דצמבר 2024 – ינואר 2025.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך